

تأثیر راهبردهای یادگیری زبان دوم بر فرآیند یادگیری زبان عربی

دکتر طاهره اختری^۱

چکیده

تحقیق حاضر به بررسی رابطه راهبردهای یادگیری زبان دوم^۲ و فراگیری زبان عربی پرداخته و نقش رشته تحصیلی و جنسیت را در کاربرد این راهبردها مشخص نموده است. به این منظور، نخست از حدود ۹۰۰ نفر از دانشجویان کارشناسی (ورودی ۸۴-۸۲) رشته‌های فلسفه و زبان و ادبیات عربی دانشگاههای تهران، الزهرا، علامه طباطبایی، شاهد و امام صادق، تعداد ۲۸۵ نفر به طور تصادفی برای پاسخ دادن به پرسشنامه راهبردهای یادگیری زبان دوم انتخاب شدند؛ سپس نمره خام کنکور زبان عربی و نمره دانشگاهی آنها (در دروس مکالمه و قرائت متون عربی)، استخراج و ضریب همبستگی آن با نمره پرسشنامه مقایسه گردید. این مقایسه نشان داد که بین راهبردهای یادگیری و توان بالقوه یادگیری^۳ زبان عربی همبستگی وجود دارد. برای اثبات پایایی پرسشنامه راهبردها، ضریب آلفای کرونباخ محاسبه گردید ($\alpha=0.73$). آزمون t برای مقایسه میانگین نمره راهبردهای دانشجویان دختر و پسر و نیز مقایسه میانگین نمره آنها در دو رشته نشان داد که رابطه میان جنس و رشته تحصیلی نیز با راهبردهای یادگیری زبان، معنادار است ($p \leq 0.05$).

کلید واژه‌ها: توان بالقوه یادگیری، زبان عربی، راهبردهای یادگیری زبان دوم.

۱- استادیار دانشگاه شاهد

2- Second Language Learning Strategies
3- Competence VS Performance

مقدمه

این مقاله به بررسی انواع راهبردهای یادگیری زبان عربی و میزان کاربرد آنها در فراگیری این زبان می‌پردازد و هدف آن، تعیین ارتباط میان موفقیت فراگیران زبان عربی با میزان به کارگیری انواع راهبردهای یادگیری زبان دوم است؛ همچنین، بر لزوم توجه به این راهکارها و آموزش آنها در حین تدریس زبان عربی تأکید می‌ورزد.

تعریف راهبردهای یادگیری

در سه دهه اخیر، نقش راهبردهای یادگیری در درک، به خاطر سپردن و فراگیری مطالب زبان کاملاً، محرز و مشخص شده است. به گونه‌ای که تسلط بر این راهبردها سبب می‌شود، زبان‌آموز بر فرایند یادگیری خود، کنترل و احساس مسئولیت بیشتری داشته باشد و بر سایر فراگیران زبان از نظر توان بالقوه زبانی تفوق یابد. منظور از راهبردهای یادگیری، رفتارهای آگاهانه‌ای است که معمولاً زبان‌آموز برای تسهیل و تسریع یادگیری، به خاطر سپردن، یادآوری و کاربرد معلومات جدید به کار می‌برد (Oxford, 313). به نظر محققان زبان دوم (Brown, 102؛ Federholt, 3؛ Clouston, 45؛ Hismanoglu, 7) زبان‌آموزان موفق بیش از سایرین، این راهبردها را به کار می‌گیرند. به هر حال، به نظر می‌رسد که همه زبان‌آموزان در تمام سطوح یادگیری، کم و بیش این راهبردها را به کار می‌برند؛ هر چند ممکن است خود بر این امر اشراف کامل نداشته باشند.

انواع راهبردهای یادگیری

درباره راهبردهای یادگیری، نوع‌شناسی^۱ و سیستم‌های طبقه‌بندی مختلفی ارائه گردیده که هر یک از آنها بر مبنای اهدافی مشخص صورت گرفته است. یکی از آنها، طبقه‌بندی بر مبنای راهبردهای فراگیران موفق زبان دوم است. طبقه‌بندی دیگر، مبتنی بر

1- Typology

عملکرد روانشناختی فراگیر است. دسته‌بندی سوم نیز مبنای زیباشناختی دارد. اولین نوع‌شناسی متعلق به روبین (43, "what the Good...") بوده و عبارت است از:

الف) راهبردهای شناختی^۱ که توضیح، تأیید، استنباط استقرایی^۲، استدلال قیاسی^۳، تمرین، حفظ و کنترل از جمله آنهاست.

ب) راهبردهای فراشناختی^۴ شامل برنامه‌ریزی، تعیین اولویتها، مشخص کردن اهداف و خودمدیریتی.

ج) راهبردهای ارتباطی^۵ از قبیل استفاده از ایما و اشاره و ادا.

د) راهبردهای اجتماعی^۶ مانند استمداد از دیگران و یا پرسش از سایر افراد.

استرن (81, Perspective...) طبقه‌بندی دیگری از راهبردهای یادگیری عرضه کرد که عبارت است از:

الف) راهبردهای مدیریت و برنامه‌ریزی که مواردی از قبیل احساس تعهد نسبت به فراگیری زبان، ترسیم اهداف معقول، تصمیم‌گیری در نحوه تدریس، انتخاب منابع، کنترل پیشرفت خود و ارزیابی نتایج به دست آمده با توجه به اهداف و انتظارات از پیش تعیین شده را در بر می‌گیرد.

ب) راهبردهای شناختی که حفظ و تمرین کردن، تحلیل و استدلال از جمله آنهاست.

ج) راهبردهای ارتباطی-تجربی^۷ مانند اطناب، تعبیر و بیان ساده مطلب، کاربرد ایما و اشاره.

د) راهبردهای بین فردی^۱ شامل ارتباط با اهل زبان و آشنایی با فرهنگ زبان مورد نظر.

-
- 1- Cognitive
 - 2- Deductively Reasoning
 - 3- Analyzing comparatively
 - 4- Meta-cognitive
 - 5- Communicative
 - 6- Social
 - 7- Communicative

ه) راهبردهای عاطفی^۲ مانند اجتناب از احساسات منفی و احساس بیگانگی نسبت به اهل زبان دوم، غلبه بر احساس ناکامی، غلبه بر مشکلات عاطفی و جلب توجه مدرس نسبت به این مشکلات و ایجاد عواطف مثبت نسبت به زبان دوم و فعالیتهای یادگیری.

به نظر امالی و شاموت (Learning Strategies..., 240) این راهبردها عبارتند از:

الف) راهبردهای فراشناختی از قبیل پیش آماده سازی، برنامه ریزی، دقت و تمرکز، خود کنترلی و خود ارزیابی.

ب) راهبردهای شناختی شامل دسته‌بندی، قیاس، تصویرسازی، بازسازی شنیداری^۳، تفصیل و شرح جزئیات، انتقال معلومات قدیمی و استنباط.

ج) راهبردهای اجتماعی شامل همکاری و درخواست توضیح.

د) راهبردهای عاطفی مانند کاهش اضطراب و تلقین به خود.

اما کاملترین و آخرین نوع‌شناسی را آکسفورد (Adult Language..., 27-31) ارائه داده که شامل دو دسته راهبردهای کلی است:

نخست: راهبردهای مستقیم

- ۱- راهبرد حافظه^۴ از قبیل ایجاد ارتباطات ذهنی، به کارگیری اصوات و تصاویر، مرور و تمرین مطالب برای به یاد آوردن، به خاطر سپردن و بازیابی اطلاعات جدید.
- ۲- راهبرد شناختی شامل تکرار، شناخت فرمول‌ها و الگوها، ترکیب، تجزیه و تحلیل و استدلال و ایجاد ساختار^۵ از قبیل یادداشت برداری، خلاصه نویسی و ترجمه، دریافت و ارسال پیام. از این راهبرد برای تجزیه و تحلیل معلومات جدید استفاده می‌شود.

1- Interpersonal
2- Emotional
3- The Sounds Representing
4- Memory
5- Creating Structure

۳- راهبرد جبرانی یا راهجویانه^۱ مانند حدس هوشمندانه، کاربرد علائم زبان‌شناختی، غلبه بر تنگناهای گفتاری و نوشتاری، استفاده از زبان مادری، استفاده از ایما و اشاره، اجتناب از برقراری ارتباط، تقریب پیام و به کارگیری مترادفها. این راهبردها، خلأها و نواقص موجود در دانش و اطلاعات زبانی فرد را جبران می‌کند.

دوم: راهبردهای غیر مستقیم

- ۱- راهبردهای فراشناختی از جمله تمرکز در یادگیری، برنامه‌ریزی و ارزیابی که برای سازماندهی اطلاعات به کار می‌روند.
- ۲- راهبردهای عاطفی از قبیل کاهش اضطراب، تشویق و سنجش عواطف و هیجانات، بر عواطف و نوع نگرش‌های فرد موثرند.
- ۳- راهبردهای اجتماعی که در روابط بین فردی نقش دارند.

تحقیقات انجام شده در زمینه راهبردهای یادگیری زبان دوم

درباره توان بالقوه یادگیری زبان دوم و کاربرد راهبردهای یادگیری، پژوهش‌هایی متعدد انجام شده است که بیشتر آنها به تعیین راهبردهای یادگیری خاص فراگیران موفق زبان دوم اهتمام ورزیده‌اند.

خالدیه (Foreign Language..., 525) طی یک بررسی متوجه شد که زبان‌آموزان موفق زبان عربی بیش از دیگران از راهبردهای یادگیری استفاده می‌کنند. علاوه بر آن نشان داد که زبان‌آموزانی که در سطح عالی‌تر زبان عربی قرار دارند به علت کاربرد بیشتر راهبردهای عاطفی از اعتماد به نفسی بالاتر برخوردار هستند و کمتر از سایرین دچار اضطراب می‌شوند. او همچنین اظهار داشت این زبان‌آموزان بیشتر از راهبردهای حافظه، شناختی و فراشناختی استفاده می‌کنند و سه راهبرد فراشناختی متمرکز کردن یادگیری، و برنامه‌ریزی و ارزیابی برای ایشان کاربردی زیاد دارد. مری‌فیلد (37-47, "Language Learning...") در

مقایسه‌ای که از جوامع اروپایی و آسیایی به عمل آورد، اذعان داشت که جوامع آسیایی با وجود آنکه بیش از اروپاییها به حفظ اطلاعات و داده‌ها عادت دارند، بیشتر به راهبردهای تعاملی و اجتماعی متوسل می‌شوند. پلینزر به نقل از غنی (1986-69, *Language Learning...*) دریافت که ریسک کردن^۱ از انواع راهبردهای عاطفی است که به زبان‌آموزان امکان می‌دهد که به آزمایش و تمرین ساختارهای زبان دوم پردازند. اگرچه این راهبرد در ابتدا موجب بروز اشتباهاتی می‌شود، در نهایت به موفقیت فراگیر در امر یادگیری زبان دوم می‌انجامد. کلین من به نقل از کیلانی (1977, "The Influence...") در پژوهشی که با زبان‌آموزان عرب و اسپانیایی انجام داد، مشخص ساخت که این فراگیران هنگام یادگیری زبان انگلیسی از راهبردهای اجتنابی^۲ استفاده می‌کنند تا از ساختارهای دشواری که در زبان مادریشان وجود ندارد، پرهیزند. در بررسی اخیر که کیلسی و همکارانش انجام داده‌اند (*The Language Resource*, 1-27) مشخص شد که عرب‌زبانان و فراگیران خارجی زبان عربی هر دو به یک نسبت از راهبردهای یادگیری برای فراگرفتن عربی معیار جدید^۳ استفاده می‌کنند. به گزارش این محققان، زبان‌آموزان عربی تبار در مکالمات فصیح و معیار عربی که زبان دانشگاهی آنهاست، برای غلبه بر تأثیر و دخالت زبان محاوره‌ای غیر معیار عربی^۴ از راهبردهای فراشناختی استفاده می‌کنند. همچنین برخلاف فرآیند یادگیری زبانهای خارجی این زبان‌آموزان، مشکلی در تشخیص صداهای عربی ندارند؛ به این ترتیب هیچ گونه راهبرد یادگیری‌ای برای درک مطالب شنیداری ندارند. او همچنین نتیجه گرفت که جنسیت نقشی در کاربرد راهبردهای یادگیری ایفا نمی‌کند.

فرضیه‌های تحقیق

با توجه به پیشینه پژوهش و اهداف آن، فرضیات ذیل تدوین گردید:

۱- بین راهبردهای یادگیری و توان بالقوه یادگیری زبان عربی، رابطه مستقیم وجود دارد.

1 - Risktaking

2 - Avoidence

3 - MSA: Modern Standard Arabic

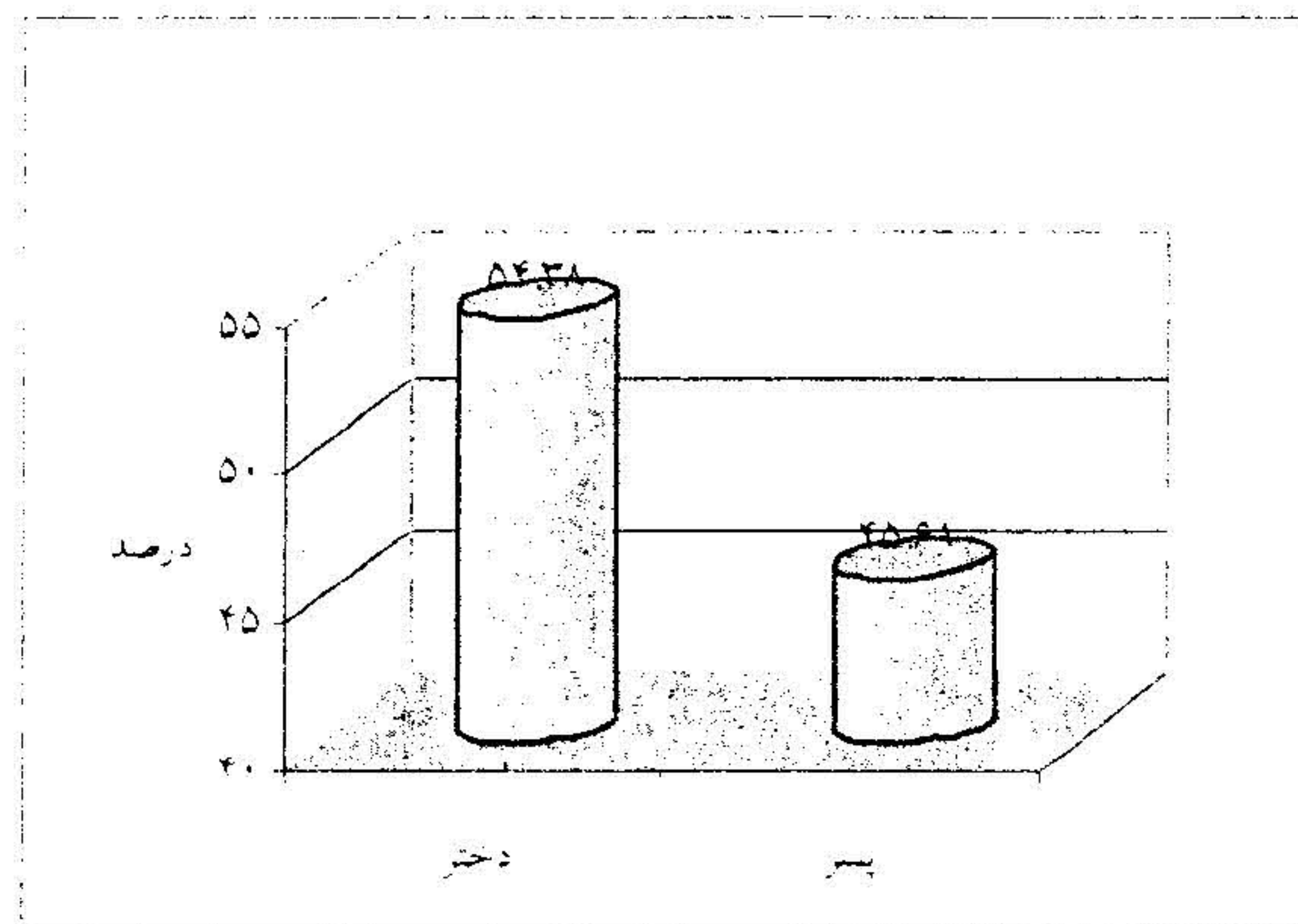
4 - NSA: Non-Standard Arabic

- ۲- زبان آموزان عربی دختر و پسر، راهبردهای یادگیری مختلف دارند.
 ۳- فراگیران رشته‌های فلسفه و زبان و ادبیات عربی، راهبردهای یادگیری مختلف دارند.

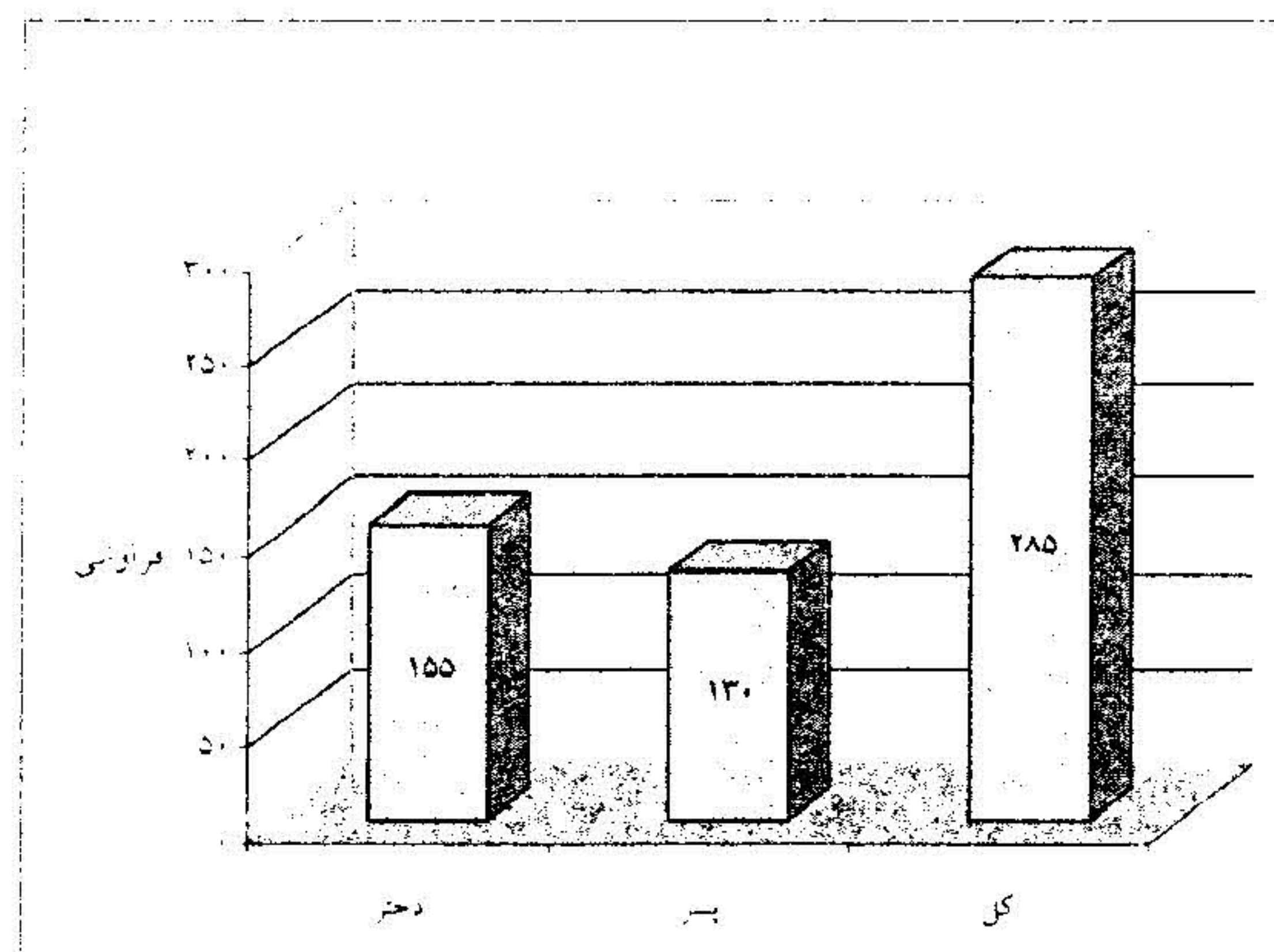
روش تحقیق

الف) آزمودنی‌ها

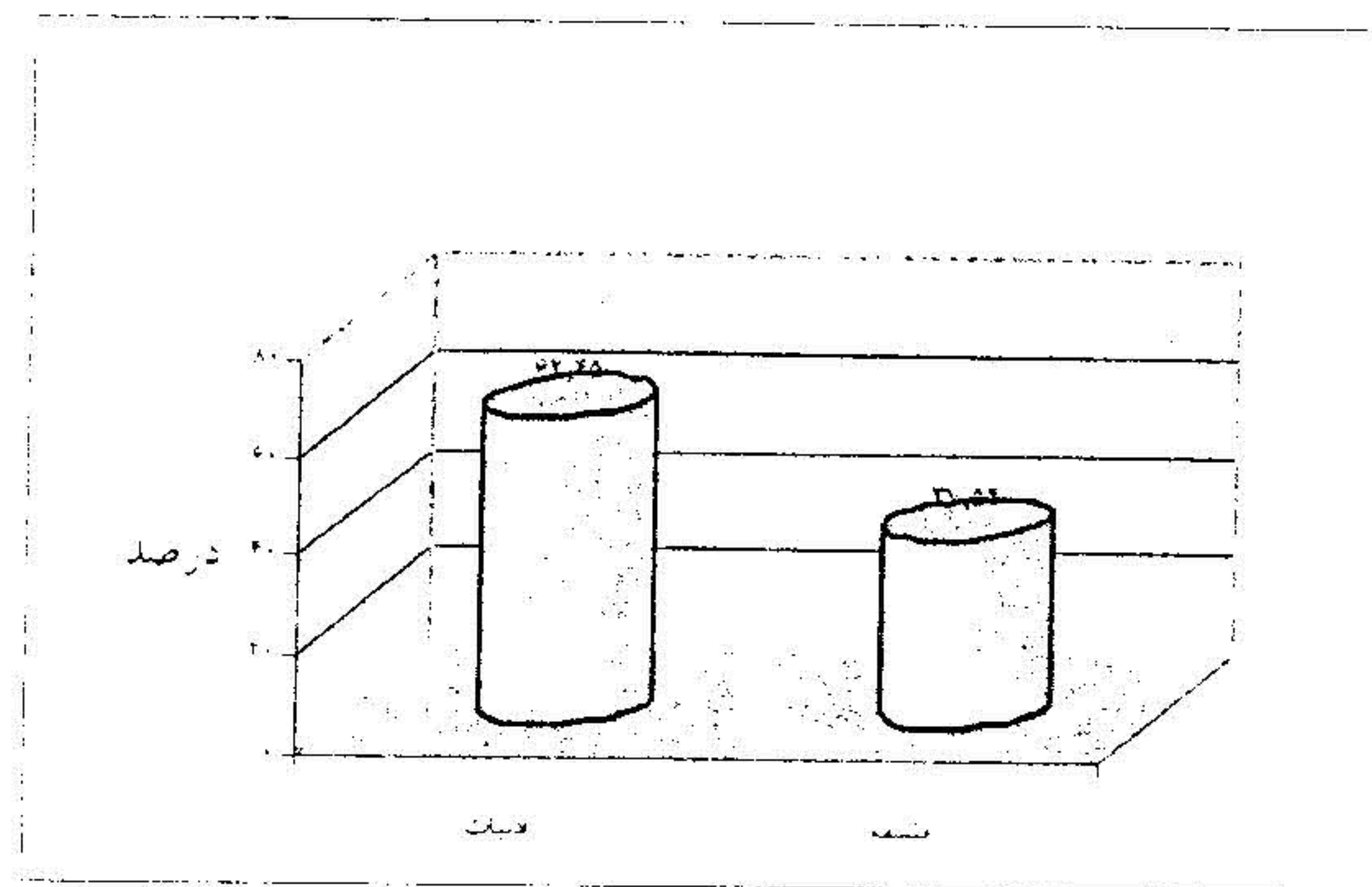
- ۱- جامعه آماری: در تحقیق حاضر، جامعه آماری در برگیرنده دانشجویان ورودی سالهای تحصیلی ۸۲-۸۴ در دو رشته فلسفه و زبان و ادبیات عربی در پنج دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، شاهد، الزهرا و امام صادق است که مجموعشان ۹۰۰ نفر می‌باشد.

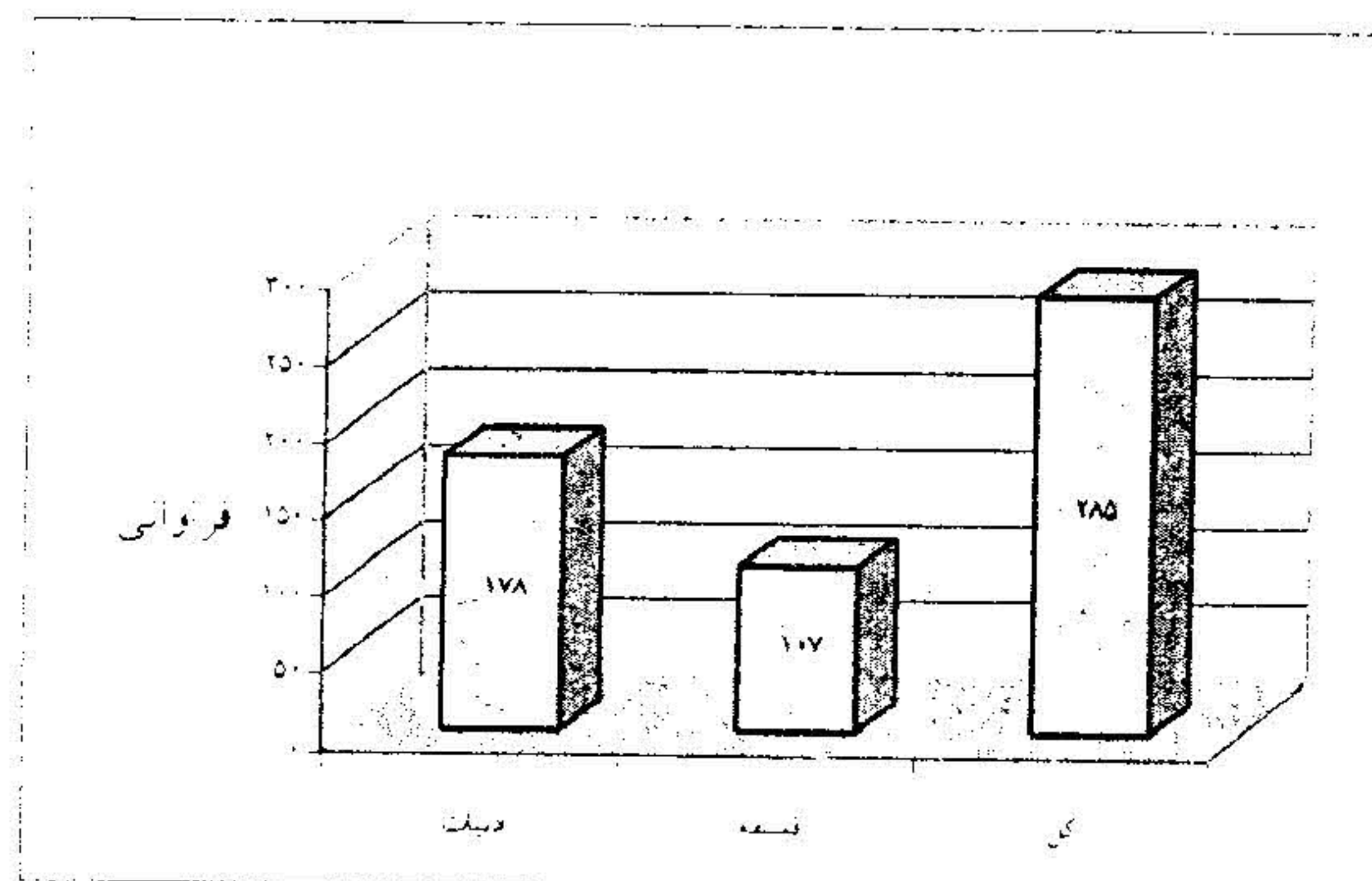
نمودار ۱- درصد جنس گروه نمونه

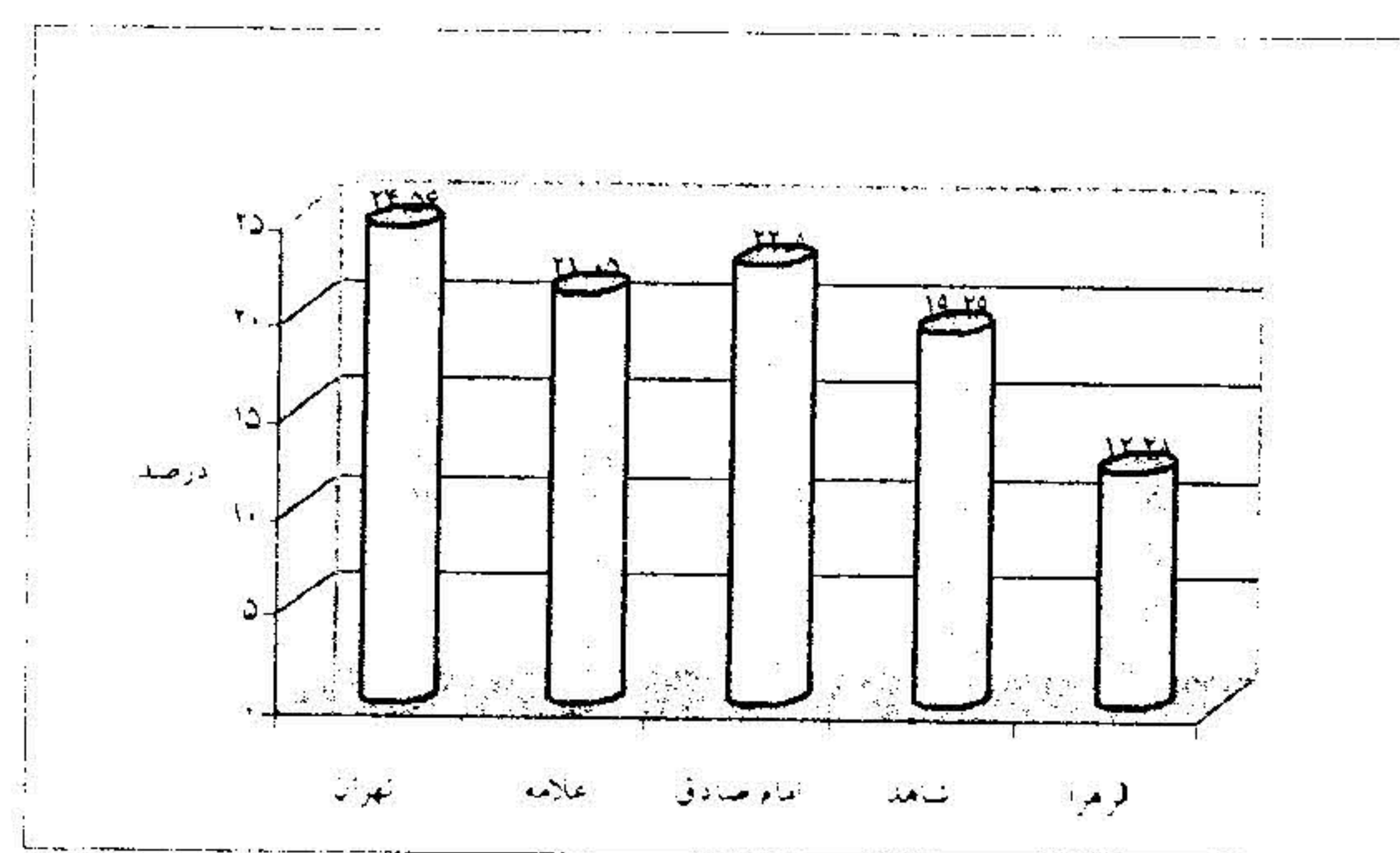
نمودار ۲- فراوانی جنس گروه نمونه

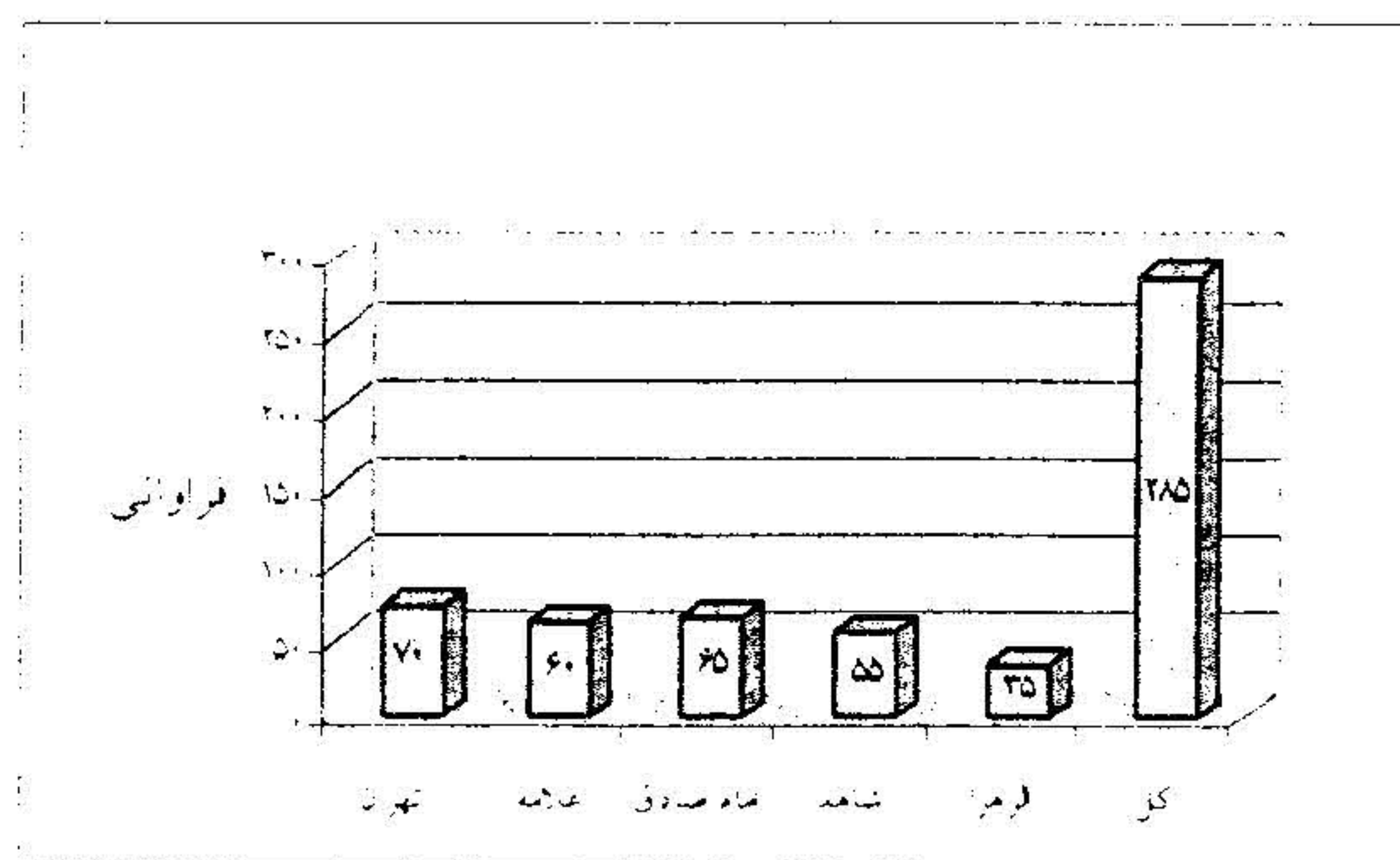
نمودار ۳- درصد رشته گروه نمونه

نمودار ۴- فراوانی رشته گروه نمونه

نمودار ۵- درصد گروه نمونه با توجه به دانشگاه

نمودار ۶- فراوانی گروه نمونه با توجه به دانشگاه

۲- نمونه تحقیق: برای انجام این تحقیق از بین ۹۰۰ دانشجوی دختر و پسر دانشگاه‌های دولتی استان تهران، در دو رشته ادبیات عربی و فلسفه، ۳۰۰ نفر به صورت تصادفی به پرسشنامه^۱ (SILL) یا کاربرد راهبردهای یادگیری زبان دوم پاسخ دادند و با توجه به انتخاب پرسشنامه‌های کامل، تحقیق نهایی با شرکت ۲۸۵ نفر یعنی تقریباً ۱/۳ پذیرفته‌شدگان هر دانشگاه، برحسب ظرفیت پذیرش آن سال انجام شد.

ب) ابزار تحقیق

در این تحقیق از پرسشنامه راهبردهای یادگیری زبان دوم (SILL) طراحی آکسفورد (Adult Language..., 327) استفاده شد. این پرسشنامه شامل ۵۰ جمله و بر اساس مقیاس لیکرت با پنج گزینه همیشه، بعضی اوقات، گاهی، به ندرت و هرگز است و برای اطمینان از صحت و دقت آن، دوبار ترجمه شد. پایایی این پرسشنامه در جدول شماره (۱) آمده است.

جدول ۱- آلفای کرونباخ برای نسخه‌های مختلف پرسشنامه SILL (آکسفورد وارمن، ص ۲۳).

نسخه	محقق	سال	پایایی
چینی	یانگ (Yung)	(۱۹۹۲)	۰/۹۴
ژاپنی	واتنابی (Vatnabi)	(۱۹۹۰)	۰/۹۲
کره ای	پارک (Park)	(۱۹۹۴)	۰/۸۲

در پژوهش حاضر، آلفای کرونباخ ($\alpha = 0.73$) است. در ضمن روایی پرسشنامه فوق را آکسفورد و همکارانش ۰/۷۱ گزارش کرده‌اند.

شیوه تحقیق

پژوهش حاضر از نوع پیمایشی است که طی آن ابتدا کلیه آزمودنی‌ها (۲۸۵ نفر) به پرسشنامه راهبردهای یادگیری پاسخ دادند و آلفای کرونباخ برای تعیین اعتبار پایایی پرسشنامه مشخص شد. سپس نمره کنکور و نمره پایان ترم دانشجویان دو رشته فلسفه و زبان و ادبیات عربی در دروس مکالمه و قرائت متون عربی برای مقایسه استخراج گردید.

در این تحقیق، راهبردهای یادگیری به عنوان متغیر وابسته و سن، جنس، رشته تحصیلی و توان بالقوه یادگیری زبان عربی، به عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته شده‌اند. تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار رایانه‌ای SPSS انجام گرفته است و علاوه بر آمار توصیفی برای آزمودن فرضیه‌ها با توجه به نرمال بودن توزیع داده‌ها (آزمون کولموگروف - اسمیرنوف $p=0.479$) از آزمون t و ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است.

نتایج پژوهش

در جدول شماره ۲، میانگین و انحراف معیار استاندارد متغیرهای پژوهش ارائه شده است:

جدول شماره ۲ میانگین راهبردهای یادگیری در نمونه را نشان می‌دهد. بر این اساس برای بررسی رابطه بین راهبردهای یادگیری و توان بالقوه یادگیری زبان عربی از آزمون ضریب همبستگی پیرسون^۱ استفاده شد که نشانگر ارتباط مستقیم توان یادگیری زبان عربی با به کارگیری راهبردهای یادگیری است.

1- Pearson's Correlation

جدول ۲- میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای پژوهش برای کلیه متغیرها

متغیر	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
نمره کنکور	۶۶/۰۸	۹۸/۱۸	۴۰	۹۳/۸۰
نمره دانشگاه	۱۶/۱۲	۲/۳۱	۱۲	۱۹/۹۵
حافظه	۳۶/۰۲	۶/۱۴	۲۲	۹۴
عاطفی	۱۶/۶۱	۴/۵۰	۰	۳۲
اجتماعی	۱۸/۹۱	۴/۹۰	۰	۳۶
شناختی	۴۳/۸۱	۹/۸۴	۴۴	۸۸
جبرانی	۴۳/۸۱	۶/۵۴	۳۰	۵۹
فراشناختی	۵۹/۸۹	۹/۲۳	۲۹	۶۵

جدول شماره ۳- ماتریس همبستگی بین نمره کنکور و نمره دانشگاه با راهبردهای یادگیری

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
نمره کنکور	۱							
نمره دانشگاه	۰/۵۲	۱						
حافظه	۰/۲۰	۰/۲۱	۱					
عاطفی	۰/۱۰	۰/۱۷	۰/۵۵	۱				
اجتماعی	۰/۱۶	۰/۲۲	۰/۵۳	۰/۷۱	۱			
شناختی	۰/۶۵	۰/۵۳	۰/۶۲	۰/۷۳	۰/۷۵	۱		
جبرانی	۰/۵۹	۰/۶۵	۰/۶۷	۰/۵۳	۰/۶۱	۰/۷۲	۱	
فراشناختی	۰/۵۷	۰/۵۲	۰/۶۶	۰/۵۹	۰/۷۳	۰/۶۸	۰/۴۶***	۱

جدول شماره ۳ ماتریس همبستگی بین نمره کنکور درس عربی و نمره دانشگاهی (میانگین دروس مکالمه و قرائت متون عربی) و راهبردهای یادگیری را نشان می‌دهد. این جدول نشان می‌دهد که بین راهبردهای حافظه، عاطفی و اجتماعی و نمره کنکور، همچنین بین این راهبردها و نمره زبان عربی دانشجویان در دانشگاه، همبستگی معناداری وجود ندارد؛ در حالی که بین سه راهبرد شناختی، جبرانی و فراشناختی با زبان عربی دانشجویان در نمره دانشگاه و نمره کنکور همبستگی معنادار وجود دارد. همانگونه که ملاحظه می‌شود بهترین همبستگی مربوط به راهبردهای جبرانی و شناختی است.

برای مقایسه کاربرد راهبردهای یادگیری و رشته تحصیلی دانشگاه، آزمون t انجام شد. نتایج آزمون t مستقل به منظور مقایسه راهبردهای یادگیری مورد استفاده دانشجویان فلسفه و ادبیات عربی در جدول شماره ۴ ارائه شده است:

جدول ۴ - نتایج آزمون t مستقل برای دو رشته فلسفه و زبان و ادبیات عربی

راهبرد	رشته	میانگین	انحراف معیار	t	سطح معناداری
حافظه	ادبیات عرب	۲۶.۶۱	۷.۰۸	۲.۴۴	۰.۰۱
	فلسفه	۲۳.۶۸	۴.۲۹		
عاطفی	ادبیات عرب	۱۶.۵۰	۴.۵۲	۳.۳۰	۰.۰۰۱
	فلسفه	۱۳.۹۲	۳.۷۰		
اجتماعی	ادبیات عرب	۱۹.۲۴	۴.۸۴	۲.۸۶	۰.۰۰۴
	فلسفه	۱۶.۷۸	۴.۷۹		
شناختی	ادبیات عرب	۴۴.۲۱	۸.۲۴	۲.۳۰	۰.۰۰۲
	فلسفه	۴۰.۹۷	۶.۰۴		
جبرانی	ادبیات عرب	۱۹.۱۸	۴.۴۳	۰.۷۰	۰.۴۸
	فلسفه	۱۸.۶۵	۳.۵۳		
فراشناختی	ادبیات عرب	۳۲.۴۲	۷.۳۲	۲/۹۹	۰.۰۰۳
	فلسفه	۲۸.۵۴	۷/۲۹		

جدول فوق نشان می‌دهد که بین دانشجویان رشته ادبیات و فلسفه در تمامی راهبردهای یادگیری به جز راهبرد جبرانی، تفاوت معناداری وجود دارد؛ به این معنا که دانشجویان ادبیات عربی در فرآیند یادگیری زبان عربی، رغبتی به استفاده از راهبرد جبرانی نشان نمی‌دهند، بلکه بیشتر به سایر راهبردها متوسل می‌شوند؛ علاوه بر آن مشخص می‌شود که میانگین راهبردهای یادگیری حافظه، عاطفی، اجتماعی، شناختی و فراشناختی دانشجویان رشته زبان و ادبیات عربی به طوری معنادار بیشتر از دانشجویان فلسفه است. این مسأله بیانگر علت تفوق دانشجویان این رشته بر دانشجویان رشته فلسفه در یادگیری زبان عربی است.

مقایسه راهبردهای یادگیری با توجه به جنس

به منظور مقایسه راهبردهای یادگیری بین دانشجویان دختر و پسر از آزمون t مستقل استفاده شد که نتایج آن در جدول شماره ۵ ارائه شده است:

جدول ۵ - نتایج آزمون t مستقل برای مقایسه راهبردهای یادگیری در دو جنس

راهبرد	جنسیت	میانگین	انحراف معیار	t	سطح معناداری
حافظه	دختر	۲۵٫۸۷	۶٫۹۸	۲٫۳۵	۰/۰۲
	پسر	۲۸٫۹۷	۴٫۹۱		
عاطفی	دختر	۱۵٫۹۰	۴٫۵۰	۲٫۷۰	۰/۰۰۷
	پسر	۱۸٫۲۳	۳٫۹۹		
اجتماعی	دختر	۱۸٫۷۲	۴٫۹۰	۱٫۷۷	۰/۰۷
	پسر	۲۰٫۴۰	۴٫۶۷		
شناختی	دختر	۲۳٫۵۳	۷٫۸۳	۱/۴۸	۰/۱۴
	پسر	۲۵٫۸۳	۹٫۵۰		
جبرانی	دختر	۱۹٫۰۸	۴٫۳۲	۰٫۳۸	۰٫۷۰
	پسر	۱۹٫۴۰	۴٫۳۷		
فراشناختی	دختر	۳۱٫۶۶	۷٫۴۲	۱/۴۹	۰/۱۴
	پسر	۳۳٫۸۰	۷٫۲۹		

جدول شماره ۵ بیانگر آن است که بین دانشجویان دختر و پسر در راهبردهای یادگیری حافظه و عاطفی، تفاوت معناداری وجود دارد؛ به گونه‌ای که میانگین این راهبردها برای پسران به طوری معنادار بهتر از دانشجویان دختر است. در حالی که در سایر راهبردهای یادگیری، تفاوت معناداری بین دو جنس وجود ندارد. در هر حال، این امر موجب شده است که دانشجویان پسر در یادگیری زبان عربی، موفق‌تر از دانشجویان دختر باشند.

بحث و نتایج

بر اساس یافته‌های به دست آمده از این پژوهش و ارتباط آن با مطالعات و تحقیقات پیشین (خالدیه، همان؛ مری‌فیند، همان؛ غنی، همان؛ کیلانی، همان)، می‌توان به بحث و تحلیل فرضیات پژوهش حاضر پرداخت. نکته قابل توجه اینکه، اگر چه تحقیقات انجام شده در زبان عربی در زمینه راهبردهای یادگیری زبان بسیار محدود و انگشت شمار است، در سایر زبانها از جمله زبان انگلیسی و فرانسه، تحقیقاتی گسترده در این زمینه صورت گرفته است که بررسی مقابله‌ای موضوع پژوهش را امکان‌پذیر می‌سازد؛ از این رو، بحث نتایج را با اشاره به تحقیقاتی مشابه که در این زبانها و همچنین در زبان عربی انجام گرفته، با نگرش تطبیقی و مقابله‌ای پی می‌گیریم.

نگاهی به نتایج مربوط به جدول شماره ۳ یعنی ماتریس همبستگی نمره زبان عربی کنکور سراسری و دانشگاه با راهبردهای یادگیری، تفاوت معنادار سه راهبرد مهم شناختی، فراشناختی و جبرانی را با این نمره‌ها که نماینده توان بالقوه یادگیری زبان عربی نمونه هاست، مشخص می‌کند. به این ترتیب فرضیه اول تحقیق تأیید می‌شود و می‌توان نتیجه گرفت که دانشجویانی که از راهبردهای یادگیری بیشتری استفاده کرده‌اند، در فراگیری زبان عربی موفق‌تر بوده‌اند. این نتیجه با یافته پژوهش خالدیه (همان) در زمینه زبان عربی همخوانی و مشابهت دارد. همچنین با گزارش‌های کیتلی و همکارانش (همان) مبنی بر استفاده یکسان همه زبان‌آموزان عربی - اعم از اهل زبان و

غیر اهل زبان - از این راهبردها مطابقت دارد.

افزون بر آن می‌توان گفت، نتایج به دست آمده با یافته‌های حاصل از بررسی مری‌فیلد (همان) که حاکی از علاقه فرانسوی‌تبارهای فراگیرنده زبان انگلیسی برای کاربرد بیشتر راهبردهای حافظه، شناختی و فراشناختی است، مشابهت دارد؛ اما نتایج به دست آمده با گزارش غنی (همان) مبنی بر تمایل آسیایی‌ها در به کارگیری راهبردهای عاطفی و اجتماعی مغایرت دارد. چنانکه دانشجویان ایرانی فراگیرنده زبان عربی نیز به ندرت به این راهبردها روی کرده آورده‌اند. نتایج به دست آمده در جدول ۵ که نشانگر رابطه جنس با راهبردهای یادگیری زبان دوم است، حاکی از کاربرد یکسان راهبردهای فراشناختی، شناختی، جبرانی و اجتماعی میان نمونه‌های دختر و پسر است و در عین حال تأثیر جنس بر کاربرد راهبردهای حافظه و عاطفی را نیز تأیید می‌کند؛ به عبارت دیگر، دانشجویان پسر بیش از فراگیران دختر از این راهبردها استفاده کرده‌اند و به این ترتیب، فرضیه دوم تحقیق حاضر نیز مبنی بر تفاوت دو جنس در به کارگیری راهبردها قابل اثبات و تأیید است.

این نتیجه با یافته‌های تحقیق آکسفورد و همکارانش (P, 22-32) مغایرت دارد؛ زیرا به گزارش آنها، زبان‌آموزان انگلیسی دختر، بیشتر از راهبردهای اجتماعی استفاده می‌کنند، در حالی که در پژوهش حاضر، کاربرد این راهبرد برای دو جنس یکسان است؛ چنانکه در سایر تحقیقات نیز از جمله محرابی (Thesis on the Role..., 148) و مری‌فیلد (همان) که در زمینه یادگیری زبان انگلیسی صورت گرفته است، نشان می‌دهد که جنس در تعیین راهبردهای یادگیری نقشی ندارد. همچنین کیتلی نقش جنس را در به کارگیری راهبردهای یادگیری زبان عربی نفی می‌کند.

نظری اجمالی به نتایج جدول ۴ یا آزمون t مستقل برای تعیین توان بالقوه یادگیری زبان دانشجویان دو رشته فلسفه و زبان و ادبیات عربی نشان‌دهنده وجود تفاوت معنادار میان دو رشته در کاربرد کلیه راهبردها به استثنای راهبرد جبرانی است؛ به بیان دیگر، دانشجویان ادبیات بیش از دانشجویان فلسفه از راهبردهای یادگیری استفاده کرده‌اند و

در نتیجه فرضیه سوم تحقیق نیز قابل تأیید است.

با توجه به اینکه کاربرد راهبردهای یادگیری زبان دوم در افزایش توان و قدرت ارتباطی زبان‌آموزان عربی نقشی بسزا دارد، پیشنهاد می‌شود که آموزش این راهبردها در برنامه آموزشی و طرح درس مدرسان زبان عربی گنجانده شود؛ چرا که هر قدر اشراف مدرسان بر این راهبردها بیشتر باشد و متناسب با سن، جنس و نیاز فراگیران آن را به کار بگیرند، در امر تدریس موفقیتی بیشتر خواهند داشت.

نکته پایانی اینکه، نقش سن و مقاطع مختلف تحصیلی، سطوح مختلف فراگیری زبان دوم، نقش نوع زبان مادری (فارسی، کردی، ترکی و...) و تأثیر فرهنگ زبان‌آموزان بر فرایند یادگیری زبان دوم از دیگر مؤلفه‌هایی است که باید در تحقیقات آینده به آن توجه نمود.

جمع‌بندی و پیشنهادها

یافته‌های پژوهش حاضر را می‌توان در موارد زیر خلاصه نمود:

۱- زبان‌آموزان موفق از راهبردهای یادگیری شناختی، فراشناختی و جبرانی استفاده می‌کنند؛ از این رو به کارگیری این راهبردها در یادگیری زبان، نقشی مؤثر دارد و آگاهی مدرسان زبان دوم از این راهبردها ضروری است.

۲- تحقیقات انجام شده در زمینه فراگیری زبان عربی نشان می‌دهد که این راهبردها، قابلیت آموزش و تغییر دارند و مدرسان باید در تدوین طرح آموزشی خود به این مسأله توجه کرده، با تعیین نوع و میزان کاربرد این راهبردها، موفقیت زبان‌آموزان را در یادگیری پیش‌بینی نمایند.

۳- توجه به این نکته که فراگیر نه یک ماشین شناختی یا فراشناختی بلکه یک انسان است، مدرس را متوجه ابعاد عاطفی و اجتماعی تدریس توجه نموده، کاربرد این راهبردها را نیز از نظر دور نمی‌دارد.

۴- اگرچه امروزه نقش کلیدی راهبردهای یادگیری در فرآیند زبان‌آموزی، امری

ثابت شده است، از نقش عواملی دیگر چون علاقه، انگیزه و سبک‌های یادگیری فراگیران زبان که با کاربرد این راهبردها ارتباط مستقیم دارد، نباید غفلت نمود. در این زمینه، سؤال‌های زیر به عنوان پیشنهاد قابل طرح و پیگیری است که پاسخ به آنها می‌تواند تکمیل کننده این بحث باشد:

الف) کدام سبک یادگیری با کدام راهبرد ارتباط دارد؟

ب) آموزش راهبردهای یادگیری تا چه اندازه در یادگیری زبان دوم مؤثر و کارساز است؟

ج) در سطوح مختلف یادگیری کاربرد کدام راهبردها مؤثر است؟

د) آیا فراگیران ناموفق زبان نیز از راهبردهایی خاص استفاده می‌کنند؟ یا اصولاً فاقد راهبردهای یادگیری هستند؟

REFERENCES

- Brown, D. *Principles of Language Learning and Teaching*, New Jersey, Prentice Hall, (1994).
- Chamot.htm/-100k cached-similar pages Electronic journal of foreign language teaching. (2004), vol.1.No1, PP 14-26 center for language studies National University of Singapore (suchamot@aol.com) The George Washington University pdf.
- Clouston, M. "Language Learning Strategies" *Modern language journal* (35), (1992).
- Federholt, K. "Using Diaries to Develop Language Learning Strategies" *TESL Journal* (53), (1997).
- Ghani, M. *Language Learning Strategies Employed by 1-2 Learners*, Department of English Islamic University, Bahawalpur, (2002).
- Hismanoglu, M. "Language Learning Strategies in Foreign Language Learning and Teaching". *TESL journal* (70) (2000). on line, pp 1-17
- Kaylani, C. "The Influence of Gender and Motivation on EFL Learning Strategy use in Jordan". Honolulu, HI. University of Hawaii press, (1996).
- Keatley, C; Chamot, A.U; Spokene, A, & Green Street, S. "Learning Strategies of students of Arabic". *The Language Resource* Retrieved, (2004). from <http://www.drc.org-netflo...pdf.e.flt.nus.edu.sg/nlnl> (2004).
- Khaledieh, S.A. "Language Strategies and writing Processes of Proficient vs. Less-proficient Learners of Arabic". *Foreign Language Annals* (33), (2000).
- Maryfield, J. "Language Learning Strategies of Ldult French Learners. MSC degree", in TEESP, Aston University, On line, (1996).

- Mehrabi, H.M.A. Thesis on the Role of Field Dependence/ Independence in the Choice of Cognitive Strategies. Tarbiat Modarres University, (1999).
- Oxford, R. "Adult Language Learning styles and Strategies in an Intensive Training Setting". *Modern language journal*, 74(3), (1990).
- O, malley, M; Chamot, A. *Learning Strategies in Second Language Acquisition*. New York: Cambridge university press, (1990).
- Oxford, R; Ehrman, M., *Language Learning Strategies: An Update*. ERIC Clearing House on Language and Linguistics. Washington DC, on line, (1995).
- Oxford, R; Ehrman, M. "Psychological Type and Adult Language Learning Strategies". A pilot study; *Journal of Psychology Type* (16), (1988).
- Rubin, J. "What the Good Language Learner Can Teach Us". *TESL quarterly* (9), (1975).
- Stern, H.H. *Perspective on Second Language Teaching*. Toronto. Ontario Institute for Studies in Education, (1985).
- Vandergrift, L. "The Comprehension Strategies of Second Language" (Franch) Listener, s. *Foreign Language Annals* (30), (1997).

منابع فارسی

- دلاور، علی، احتمالات و آمار کاربردی، تهران، انتشارات رشد، ۱۳۷۹ هـ.ش.